

Konrad Walczuk*

Akademia Sztuki Wojennej

SŁOWACKI I CZESKI MODEL FINANSOWANIA KOŚCIOŁÓW

WPROWADZENIE

Finansowanie (działalności) kościołów i innych związków wyznaniowych – na Słowacji i w Czechach określanych mianem wspólnot religijnych: *náboženské spoločnosti* (słow.), *náboženské společnosti* (cz.)¹ – ze środków publicznych rozbudza zainteresowanie i najczęściej też kontrowersje niezależnie od ustroju politycznego panującego w danym państwie. Szczególnie dobrze można to zaobserwować w państwach, które zmieniły swój ustrój – np. z komunistycznego na demokratyczny. Również w przypadku rozpadu federacji można, obserwując samodzielną drogę poszczególnych państw wychodzących ze wspólnego punktu wyjścia, poczynić wyjątkowo interesujące spostrzeżenia i wyciągnąć z nich wnioski. Wszak państwa federacyjne posiadają wspólne regulacje prawne, które po usamodzielnieniu się państw mogą i najczęściej ulegają zmianom na skutek przyjmowania różnych rozwiązań tych samych albo takich samych lub zbliżonych problemów. Z tego punktu widzenia przykład Czechosłowacji (czesko-słowackiej federacji) oraz niezależnych Słowacji i Czech jest wyjątkowo ciekawy. Łączy w sobie możliwość obserwowania zmiany podejścia do tytułowego zagadnienia wynikającej bezpośrednio z porzucenia ustroju komunistycznego i przyjęcia demokracji, a także możliwość śledzenia różnicowania się regulacji prawno-wyznaniowych w zakresie finansowania kościołów i wspólnot religijnych. Stąd też warto poświęcić uwagę regulacjom w tym momencie już historycznym. Ponadto na Słowacji można zaobserwować mniej radykalną zmianę podejścia w omawianym zakresie, zatem w naturalny sposób to słowackie regulacje będą stanowiły w wielu elementach punkt odniesienia dla regulacji czeskich.

* ORCID 0000-0003-4180-5692, e-mail: k.walczuk@akademia.mil.pl

1 W artykule określanych też skrótowo jako kościoły.

Współczesne regulacje prawne przedstawione w niniejszym opracowaniu są aktualne w czasie jego powstawania, to znaczy co do zasady na początek 2024 r.

I. CZECHOSŁOWACKI MODEL FINANSOWANIA KOŚCIOŁÓW

Jak to zostało wzmiankowane we Wprowadzeniu, przez dziesięciolecia słowacki i czeski, a wcześniej czechosłowacki model finansowania kościołów i (innych) wspólnot religijnych opierał się na formule pochodzącej z zupełnie innej niż obecna rzeczywistości politycznej². Model ten był kształtowany przez wyjątkowo długo obowiązującą ustawę z dnia 14 października 1949 r. o gospodarczych gwarancjach państwa wobec kościołów i wspólnot religijnych³ (dalej jako ustawa

2. Podobnie jak to miało miejsce w Polsce, począwszy od 1945 r. (a szczególnie od roku 1948, kiedy komuniści przejęli władzę formalnie) aż do przemian, które zaszły w 1989 r., w Czechosłowacji panował reżim komunistyczny. W tym czasie kościoły i inne wspólnoty religijne w znacznej mierze traktowane były jako opozycja – zwłaszcza Kościół katolicki uznawany był za wspólnotę/strukturę szczególnie groźną dla ustroju. Zob. np. R. Letz, *Cirkevná politika štátu na Slovensku v rokoch 1948–1989* [w:] *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után*, Budapest 2007, s. 131, 133; P. Jäger, *Svoboda vyznání a právní poměry církví a náboženských společností v letech 1948–1989* [w:] *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezprávní*, red. M. Bobek, P. Molek, V. Šimíček, Brno 2009, s. 769–770; J.R. Tretera, *Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950* [w:] *Stát a církev v roce 1950. Sborník příspěvků z konference – Praha 21.6.2000*, red. J. Hanuš, J. Stříbrný, Brno 2000, s. 22–23; L. Madleňáková, *Církev a náboženské společnosti. Správné právní aspekty jejich vzniku a činnosti*, Praha 2014, s. 148; J.R. Tretera, Z. Horák, *Religion and Law in the Czech Republic*, Alphen aan den Rijn 2017, s. 28. Zob. też Z. Jirasek, A. Malkiewicz, *Polska i Czechosłowacja w dobie stalinizmu (1948–1956). Studium porównawcze*, Warszawa 2005; J.T. Martín de Agar, *Breves observaciones sobre el sistema de acuerdos confesionales en Eslovaquia* [w:] *Religión, matrimonio y derecho ante el siglo XXI. Estudios en homenaje al Profesor Rafael Navarro-Valls*, coord. J. Martínez-Torrón, S. Messeguer Velasco, R. Palomino Lozano, vol. I, Madrid 2013, s. 1591; J. Kemp, *Diritto Ecclesiastico della Repubblica Slovacca*, Bratislavae 2004, s. 89–90; N. Wójtowicz, *Nástup komunistickéj diktatúry v Československu z pohľadu Poľska* [w:] *Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14.–15. február 2008*, zost. O. Podolec, Bratislava 2008, s. 63–83; M.K. Kamiński, *Z dziejów stosunków polsko-czechosłowackich po drugiej wojnie światowej przed lutowymi wydarzeniami 1948 roku* [w:] *Stosunki polsko-czechosłowackie a rewolucje ludowo-demokratyczne*, red. W. Balcerak, Warszawa 1980, s. 75–93. Od kościołów chrześcijańskich zażądano deklaracji lojalności wobec komunistycznej władzy. Żądanie spełniły wszystkie kościoły protestanckie oraz Kościół prawosławny, natomiast Kościół katolicki je odrzucił, choć w pewnym zakresie był gotowy do dialogu. Zob. R. Letz, dz. cyt., s. 131–132; J. Pešek, *Štát a katolícka cirkev na Slovensku – od rokovania k ostrej konfrontácii (február 1948 – jar 1949)*, „Historické štúdie” 1997, roč. 38, s. 81–101. Odniesienie do całości poczynionych tu uwag zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna w Republice Słowackiej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Kraków 2019, s. 60–61.
3. Zákon do dňa 14. októbra 1949 o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom (slov.) / Zákon ze dne 14. října 1949 o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (cz.) (č. 218/1949 Sb. z późn. zm.). O pracach nad tą i pozostałymi ustawami wyznaniowymi z roku 1949 zob. V. Kindl, *Národní shromáždění a osnovy tzv. církevních zákonů v říjnu r. 1949* [w:] *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám*, red. L. Soukup, Praha 1995, s. 305–311; J.R. Tretera, *Zákony o církvích ze 14. října 1949 a navazující vládní nařízení jako nástroj likvidace autonomie církví v letech 1948–1950*, „Revue církevního práva” 2015, roč. XXI,

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

o gwarancjach). Wbrew tytułowi tejże ustawy aż do upadku w Czechosłowacji ustroju komunistycznego jej regulacje nie miały na celu zabezpieczenia potrzeb finansowych struktur kościelnych, ale jednoznacznie wskazywały na wolę państwa objęcia wszelkich wspólnot religijnych nadzorem państwowym. Na mocy przepisów ustawy przestały obowiązywać wcześniejsze regulacje prawno-wyznaniowe, a funkcje duchownych mogły wykonywać jedynie osoby, które złożyły państwowe ślubowanie i otrzymały zgodę państwa⁴. W zamian za kościelną deklarację faktycznej zależności państwo przejmowało na siebie finansowanie duchowieństwa, a za pomocą finansowania organizacji kościelnych dążyło do całkowitego ich uzależnienia od siebie. Uzależnienie takie było tym łatwiejsze, że wcześniej władza pozbawiła kościoły własności, pozostawiając im w zasadzie jedynie obiekty sakralne⁵, a i to nie wszystkie. Ponadto przeznaczane przez państwo środki na funkcjonowanie podmiotów religijnych były

č. 61-2, s. 74–77. Do tej ustawy w dniu 18 października 1949 r. został wydany szereg rozporządzeń rządowych, dotyczących zabezpieczenia finansowego poszczególnych kościołów: Vládní nařízení, ze dne 18. října 1949: o zabezpečení církve římskokatolické státem (č. 219/1949 Sb.), o zabezpečení církve československé státem (č. 220/1949 Sb.), o zabezpečení církvi evangelických státem (č. 221/1949 Sb.), o zabezpečení církve pravoslavné státem (č. 222/1949 Sb.), o zabezpečení náboženských společností státem (č. 223/1949 Sb.) – obowiązujących do 1992 r. Co ważne, rozporządzenie rządowe nr 219/1949 *expressis verbis* dotyczy jedynie Kościoła Rzymskokatolickiego, a nie Kościoła katolickiego (a więc wszystkich obrządków), jak to miało miejsce w dotychczas obowiązującej regulacji ustawy z 1874 r. o stosunkach zewnętrznych Kościoła katolickiego (Zákon, daný dne 7. května 1874, č. 50. ř. z., jímžto se vydávají ustanovení, kterými se upravují zevnitřní právní poměry církve katolické). Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 63–64.

- 4 Szczególnie trudna była sytuacja duchownych, którzy odmówili podporządkowania się władzy państwowej. Zob. P. Boryszewski, *Kościół, którego nie było – Kościół katolicki w Czechosłowacji w dobie komunizmu*, „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 2001, nr 8(1), s. 235–258; P. Mulik, *Church and State in Slovakia* [w:] *Law and Religion in Post-Communist Europe*, red. S. Ferrari, W. Cole Durham Jr., E.A. Sewell, Louvain-Paris-Dudley, MA 2003, s. 313; tenże, *Covenantal and non-covenantal cooperation of state and religions in Slovakia* [w:] *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-covenantal Cooperation between State and Religion in Europe – Religion et droit en dialogue: collaboration conventionnelle et non-conventionnelle entre l'État et religion en Europe. Proceedings of the Conference Tübingen 18–21 November 2004*, red. R. Puza, N. Doe, Leuven 2006, s. 167; S. Přibyl, *Uznávání církví a náboženských společností státem – porovnání právního stavu v České a Slovenské republice* [w:] *Mezinárodní a vnitrostátní právní aspekty subjektivity osobitných subjektů mezinárodního práva a církví a náboženských společností*, red. M. Šmid, M. Moravčíková, Trnava 2013, s. 50; J.R. Tretera, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří 2002, s. 50; Z. Boháč, *Atlas církevních dín českých zemí 1918–1999*, mapa č. 72 – *Deportace řeckokatolického duchovenstva do českých zemí v letech 1950–1968*, Kostelní Vydří 1999, s. 45. Obaj ówczesni biskupi greckokatolicy – Paweł Gojdić i Wasił Hopko – na wiele lat zostali pozbawieni wolności. Zob. J.R. Tretera, *Zákony o církvích ze 14. října 1949...*, dz. cyt., s. 73–80. Zob. też R. Letz, dz. cyt., s. 133–139; L. Fecková, *Proces s katolickými biskupmi v letech 1950–1951 očima dobové tlače*, Prešov 2013, s. 8–9; K. Kaplan, *Stát a církev v Československu v letech 1948–53*, Brno 1993, s. 79; P. Jäger, *Svoboda vyznání...*, dz. cyt., s. 771; K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 61.
- 5 Zob. M. Maďarič, *Príhovor ministra kultúry Slovenskej republiky pri príležitosti medzinárodnej konferencie „Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí”* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch*

niewystarczające⁶. Duchowni działający za zgodą państwa otrzymywali od niego np. zwrot wydatków związanych z podróżami (albo raczej z przemieszczaniem się i zmianą miejsca zamieszkania), a w zamian mieli chociażby bezpłatnie nauczać religii w szkołach. Państwo zobowiązało się pokrywać wydatki związane z administracją kościelną i wykonywaniem funkcji (działań) religijnych oraz wspomagać finansowo przy ewentualnie ekstraordynaryjnych wydatkach. Deklaracje te w znacznej mierze pozostawały jedynie w sferze właśnie deklaracji, a np. finansowanie zabezpieczenia sakralnego dziedzictwa kulturalnego było minimalne (czego efektem jest nawet do dnia dzisiejszego zły stan wielu obiektów sakralnych – ruchomych i nieruchomych, a wielu z nich nie udało się uratować). Również duchowni otrzymywali minimalne wynagrodzenie, nawet jak na ówczesne warunki było ono bardzo niskie. Pozostałe aspekty funkcjonowania organizacji kościelnych i życia duchownych w zasadzie wcale nie były finansowane⁷. W wyniku przemian ustrojowych zmiany dotknęły także kwestie związane z finansowaniem kościołów i (innych) wspólnot religijnych. Kapitałne znaczenie miało m.in. uchylene w 1990 r. § 2 i § 7 niezmiennie obowiązującej w pozostałym zakresie ustawy o gwarancjach, na mocy których to przepisów państwo przyznawało sobie prawo wyrażania zgody na przystąpienie przez duchownych do wykonywania posługi duchowej. W efekcie tej nowelizacji w radykalny sposób ograniczono – choć mimo wszystko nie zniesiono go całkowicie⁸ – wpływ państwa na kościoły⁹. Po zmianach zapoczątkowanych w 1990 r. regulacje ustawy o gwarancjach zarówno w Czechosłowacji, jak i po jej rozpadzie na Słowacji i w Czechach miały zupełnie inną rolę niż w pierwotnych założeniach przyświecających ustawodawcy w czasie świeżo powojennym.

14.–16. Októbra 2009, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010, s. 9; E.A. Sewell, *Štátne financovanie a nezávislosť náboženských skupín* [w:] tamże, s. 12.

6 M. Maďarič, dz. cyt., s. 9–10; K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów i wspólnot religijnych na Słowacji* [w:] *Kwestie majątkowe w prawie wyznaniowym*, red. M. Bielecki, Lublin 2018, s. 230–231.

7 Zob. R. Čikeš, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností štátom v kon-texte prípravy ich zmluvnej podoby* [w:] *Clara pacta - Boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami. Contractual Relations between State and Churches*, red. M. Šmid, M. Moravčíková, Bratislava 2009, s. 65. Więcej na temat realiów komunistycznego prawa wyznaniowego w Czechosłowacji zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 62–77, 80–81.

8 Por. tamże, s. 241.

9 Zob. np. J. Horňáček, *Vývoj konfesného práva na Slovensku po roku 1990 a jeho vplyv na právne postavenie katolíckej cirkvi v SR*, „Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave” 2010, č. VII, s. 96; M. Čepčíková, *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosti*, Bratislava 2011, s. 112–113; M. Moravčíková, *Cirkevná politika na Slovensku po roku 1989* [w:] *Felekezetek, egyházpolitika, identitás/Konfessie, cirkevná politika, identita*, red. M. Balogh, Budapest 2008, s. 384. Zob. też „Evanjelický posol spod Tatier” 1990, roč. 80, č. 6, s. 70. Zob. też V. Křížan, *Niekoľko úvah k odmeňovaniu duchovných – I. Část* (zob. również przypisy tam zawarte), https://www.vsehrd.cz/clanek/niekolko-uvah-k-odmenovaniu-duchovnych-i-cast_ffoc-ce37-cea4-44b6-9e6f-c1a7f412a963 [dostęp: 20 września 2025 r.]. M. Moravčíková, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte*, Bratislava 2019, s. 221.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

W ustroju komunistycznym (socjalistycznym) były sposobem uzależniania od państwa organizacji wyznaniowych, natomiast po przemianach ustrojowych miały umożliwić kościołom uzyskanie bądź też odzyskanie niezależności finansowej¹⁰.

Finansowanie w Czechosłowacji, a następnie w Czechach i na Słowacji¹¹ działalności zarejestrowanych kościołów i wspólnot religijnych po 1990 r. zasadniczo przybrało cztery główne formy: 1) zwrot majątków i zadośćuczynienie za krzywdy wyrządzone przez państwo w czasach komunizmu¹², 2) finansowanie działalności z budżetu państwa¹³, 3) prowadzenie zbiorów i pobieranie wpłat od wiernych i innych darczyńców¹⁴ (np. na tacę, tak jak ma to miejsce chociażby w przypadku Kościoła katolickiego, czy też jako dobrowolnego „opodatkowania” się wierzących, tak jak jest to praktykowane np. w słowackim Kościele Ewangelickim Wyznania Augsburskiego¹⁵), 4) prowadzenie działalności gospodarczej (w różnej formie, w tym np. wynajem nieruchomości – w tym odzyskanych w ramach restytucji¹⁶) bezpośrednio przez kościoły albo przez podmioty od nich zależne¹⁷.

Jak to zostało już wspomniane, słowackie regulacje przez dłuższy czas czerpały z tradycji czechosłowackiej, stąd też wydaje się zasadne omówić je w pierwszej kolejności, czyniąc je przy tym swoistym punktem odniesienia.

II. KSZTAŁTOWANIE SIĘ SŁOWACKIEGO I CZESKIEGO MODELU FINANSOWANIA KOŚCIOŁÓW

Po okresie czechosłowackim Słowacja i Czechy rozpoczęły kształtowanie swoich odrębnych modeli finansowania kościołów. Najbardziej charakterystycznym

- ¹⁰ Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 241. Zob. i por. M. Moravčíková, *Cirkevná politika na Slovensku...*, dz. cyt., s. 384. Zob. też E. Pałka-Szyszlak, *Stosunki wyznaniowe w Czechach i na Słowacji w perspektywie porównawczej*, „Studia Politologiczne. Problemy polityki wyznaniowej” 2012, t. 23, s. 276; J. Pešek, M. Baranovský, *Štátna moc a cirkvi na Slovensku v rokoch 1948–1953*, Bratislava 1997, s. 99–100; M. Moravčíková, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností...*, dz. cyt., s. 219.
- ¹¹ Zob. D. Němec, *Přímé financování církví a náboženských společností státem v České republice a Slovenské republice*, „Revue církevního práva” 2022, č. 88, s. 64–65.
- ¹² Zob. M. Čepliková, *Postavenie cirkví a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*, „Revue církevního práva” 2001, č. 19–2, s. 113.
- ¹³ Zob. też M. Moravčíková, *Państwo i Kościół w Republice Słowacji* [w:] *Państwo i Kościół w krajach Unii Europejskiej*, red. G. Robbers, Wrocław 2007, s. 337–338.
- ¹⁴ Zob. i por. K. Walczuk, *Finansowanie Kościołów...*, dz. cyt., s. 413.
- ¹⁵ Zob. M. Klátik, *Financovanie ECAV na Slovensku* [w:] M. Moravčíková, E. Valová (zost.), *Financovanie...*, dz. cyt., s. 37.
- ¹⁶ Zob. tamże.
- ¹⁷ Zob. K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 230; tenże, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 242–243.

elementem ekonomicznego zabezpieczenia funkcjonowania kościołów zwłaszcza na Słowacji było (i jest) finansowanie ich działalności z budżetu państwa, co ma na ziemiach należących obecnie do Słowacji tradycję sięgającą XIX¹⁸, a może nawet XVIII wieku¹⁹. Finansowanie to na przestrzeni wieków obejmuje m.in. wypłacanie wynagrodzenia duchownych z budżetu państwa. Zgodnie z § 1 ustawy o gwarancjach państwo zobowiązane było do wynagradzania – na zasadach określonych w przywołanym poniżej rozporządzeniu – osób duchownych zatrudnianych przez zarejestrowane kościoły przy: sprawowaniu działalności duchownej, działalności administracyjnej i kształceniu duchownych²⁰. Przy czym w odniesieniu do osób, które prowadziły taką działalność i były uznawane za osoby duchowne zgodnie z wewnętrznymi przepisami konkretnych kościołów oraz z ogólnie obowiązującymi przepisami prawnymi, nawet jeśli realizowały swoje powołanie nieodpłatnie, w poczuciu wykonywania misji lub służby Bogu i kościołowi, przyjmowało się, że wchodziły w stosunek prawny ze swoim kościołem. W związku z tym wykonywaniem przez nich swojej pracy (realizacji posłania, misji) powstawała relacja charakterystyczna dla stosunku pracy i dany kościół otrzymywał status pracodawcy²¹. Takie podejście do zagadnienia będzie miało zasadnicze znaczenie przy kształtowaniu obecnie obowiązujących regulacji na Słowacji i w Czechach.

Ponadto ważne z praktycznego punktu widzenia było zastrzeżenie z § 1 ust. 1 *in fine* ustawy o gwarancjach, zgodnie z którym warunkiem przyznania przedmiotowego finansowania było wystąpienie kościoła lub wspólnoty religijnej z żądaniem o nie. Przy czym, zgodnie z wyjątkiem ustanowionym w ust. 2, z obowiązku tego zwolnione były kościoły, których duchowni otrzymywali wynagrodzenie od państwa przed dniem 31 grudnia 1989 r. Całościowy zakres wynagrodzeń duchownych określany był każdorazowo przez ustawę budżetową (ust. 3)²². Do dochodów i wydatków duchownych pokrywanych przez państwo w przypadku Słowacji²³ należały: podstawowe wynagrodzenie, dodatek funkcyjny, nagrody, a także zwroty kosztów podróży oraz zmiany miejsca zamieszkania (§ 3 ust. 1 i § 4 ustawy o gwarancjach). Pokrycie wydatków związanych

18 Zob. np. V. Křížan, dz. cyt.

19 Tak R. Čikeš, *Financovanie cirkví...*, dz. cyt., s. 63, ale por. tamże s. 66.

20 Zob. też V. Zofčinová, *Odmeňovanie zamestnancov vykonávajúcich duchovenskú činnosť [w:] Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*, red. M. Moravčíková, Praha 2017, s. 178.

21 Zob. V. Křížan, *Několko úvah k odmeňovaniu duchovných* – II. Část, https://www.vsehrd.cz/clanek/několko-uvah-k-odmenovaniu-duchovnych-ii-cast_cad34fe1-614c-4891-92d6-93d4dae88473 [dostęp: 20 września 2025 r.].

22 K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 232; tenże, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 246.

23 Można przypomnieć, że rozpad Czechosłowacji nastąpił w 1993 r., ale czechosłowackie regulacje prawne obowiązywały niekiedy na Słowacji i w Czechach – już niezależnie – znacznie dłużej.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

z podróżami, zmianą miejsca zamieszkania i kosztami wykonywania pracy dotyczyło duchownych posiadających status „pracownika wykonującego czynności duchowne”²⁴ i było określanie zgodnie z ustawą z dnia 16 maja 2002 r. o podróżach służbowych²⁵. Ustawową zasadą było, że wskazane wyżej dochody (§ 3 ust. 1 i § 4 ustawy o gwarancjach) zwiększały się w takim samym stosunku i terminie, jak dochody osób wykonujących określone funkcje w instytucjach finansowanych z budżetu państwa (czyli w tzw. budżetówce)²⁶. Należy zauważyć, że państwo, podejmując zobowiązanie do szerokiego finansowania, a faktycznie utrzymywania duchownych różnych wyznań, nie pozostawiło sobie możliwości określania liczby tych duchownych. Fakt ten również był wyraźnie podnoszony podczas konsultacji poprzedzających przyjęcie obecnie obowiązujących słowackich regulacji prawnych. W takim przypadku szczególnie ważne było określenie kościołów, których duchowni mieli otrzymywać publiczne finansowanie²⁷. Co nie

²⁴ V. Žofčinová, *Odmeňovanie zamestnancov...*, dz. cyt., s. 176.

²⁵ Zákon zo 16. mája 2002 o cestovných náhradách (č. 283/2002 Z. z.). Jako przykład wewnętrznych regulacji kościelnych dotyczących tego zagadnienia odwołujących się do powszechnie obowiązujących regulacji krajowych (słowackich) może posłużyć Kościelne rozporządzenie nr 3/2007 w sprawie zwrotu kosztów podróży finansowanych ze środków Kościoła Ewangelickiego Wyznania Augsburskiego na Słowacji i zasad używania pojazdów – Cirkevné nariadenie č. 3/2007 o poskytovaní cestovných náhrad financovaných z prostriedkov ECAV a zásady pre používanie vozidiel (Zbierka cirkevnoprávných predpisov Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, 20. decembra 2007, Ročník 14 Čiastka 3/2007).

²⁶ K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 232; tenże, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 246.

²⁷ W tym kontekście warto wspomnieć, że w latach 2001 i 2002 miała miejsce na Słowacji próba uzyskania większego wpływu przez państwo na wysokość (na liczbę) wynagrodzeń duchownych. W styczniu 2001 r. Ministerstwo Kultury Republiki Słowackiej przedstawiło propozycje 3 modeli finansowania funkcjonowania kościołów i wspólnot religijnych. Na gruncie tych propozycji doszło nawet do zawarcia w lutym 2001 r. porozumienia między Ministerstwem Kultury a 15 zarejestrowanymi kościołami i wspólnotami religijnymi. W porozumieniu zgodzono się na ustalenie określonej liczby duchownych każdego wyznania, którym państwo będzie wypłacało wynagrodzenie. Zob. *Dohoda o modeli financovania cirkví, „Život Cirkvi”* 2001, č. 8, s. 3; M. Šabo, *Problematika budúcnosti vzťahu štátu a cirkví na Slovensku v kontexte existujúceho modelu financovania cirkví a náboženských spoločností* [w:] M. Moravčíková, E. Valová (zost.), *Financovanie...*, dz. cyt., s. 24. Rada legislacyjna słowackiego rządu projekt stosownej ustawy przyjęła 18 września 2001 r., jednak (katolicka) Konferencja Biskupów Słowacji wspólnie z Eklezjalną Radą Kościołów w Republice Słowackiej zgłosiły wniosek o wstrzymanie się z procedowaniem projektu aż do oficjalnego podsumowania powszechnego spisu ludności. Następnie swoje uwagi zgłosiły: Reformowany Kościół Chrześcijański na Słowacji i Cerkiew Prawosławna na Słowacji. Rząd przyjął projekt ustawy o finansowych gwarancjach kościołów i wspólnot religijnych w kwietniu 2002 r., ale w maju 2002 r. posłowie Rady Narodowej ostatecznie stwierdzili, że nie będą nad nim pracować. Zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 247–248; Návrh zákona o finančnom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností – Predkladacia správa, za: M. Šabo, *Problematika budúcnosti...*, dz. cyt., s. 25 [tekst projektu w dniu 11 lipca 2016 r. nie był już dostępny w Internecie]. Ale zob. informacje na stronie Rady Narodowej RS: <http://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=2&CPT=1490> [dostęp: 20 września 2025 r.]. Zob. też Stanovisko k návrhu zákona o finančnom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností – k novému zneniu a dodatku, http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Stnovisko-881?prefixFile=s_ [dostęp:

pozostawiało bez znaczenia przy ocenie regulacji ustawowych faktycznie uniemożliwiających, skutkującą uzyskaniem na Słowacji uregulowanego statusu prawnego, rejestrację nowych kościołów²⁸. Podejmując się finansowania (funkcjonowania) duchownych, państwo słowackie pozostawiało spoczywający na kościołach obowiązek samodzielnego utrzymywania parafii (w tym obiektów parafialnych, takich jak świątynie, sale modlitw, plebanie i inne obiekty mieszkalne i służące edukacji religijnej), obejmującego również rekonstrukcję i remonty budynków (z wyjątkiem obiektów wpisanych do rejestru zabytków, na których remonty mogły być przeznaczane specjalne środki z budżetu Ministerstwa Kultury)²⁹, opłaty za prąd i inne media oraz obsługę obiektów (taką jak szeroko rozumiana obsługa techniczna i sprzątanie)³⁰. Na Słowacji kwestia przyznawania dochodów duchownym kościołom i wspólnot religijnych była dokładnie uregulowana w rozporządzeniu Rządu Republiki Słowackiej z dnia 13 grudnia 2017 r., którym się zmienia rozporządzenie Rządu Republiki Słowackiej z dnia 13 czerwca 2007 r. o uregulowaniu osobistych korzyści przyznawanych duchownym kościołom i wspólnot religijnych, w brzmieniu późniejszych przepisów³¹ (dalej też: rozporządzenie o korzyściach). Zgodnie z nim duchowni (w rozumieniu rozporządzenia chodziło o osoby duchowne sprawujące funkcje duchowne, wykonujące funkcje administracyjne w Kościele albo sprawujące funkcje w „instytucji kościelnej” kształcącej duchownych) podzieleni zostali na siedem grup, oznaczonych literami od A do G. Jednak nie we wszystkich kościołach lub wspólnotach religijnych występowały (występują) wszystkie grupy. Dwie najniższe grupy (A i B)

28 sierpnia 2018 r.; 20 września 2025 r. strona nie była już dostępna]; K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 233. O tym także w: M. Moravčíková, *Cirkevná politika na Slovensku...*, dz. cyt., s. 385; M. Moravčíková, M. Cipár, *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava 2001, s. 277. Zob. też J. Krzywkowska, T. Poterała, *Źródła dochodu duchownych katolickich w Polsce i na Słowacji*, „Studia Prawnoustrojowe” 2020, nr 49, s. 163.

28 Szerzej zob. K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 180–201.

29 Zob. Z. Brindzová, *Rozpočtový rámec verejných služieb vo vybranej oblasti verejného sektora (náboženstvo/cirkev)*, „For Fin. Odborný mesačník pre financie a investovanie”, December 2014, http://www.derivat.sk/files/2014casopisforfin/FF_2014_Dec_Brindzova.pdf [dostęp: 20 września 2025 r.], s. 1, 3; K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 233.

30 Ale też państwo dawało możliwości dofinansowywania zabezpieczania budynków sakralnych, chociażby poprzez pokrycie z budżetu państwa do 80% kosztów zakupu i montażu elektronicznych urządzeń zabezpieczających mających za zadanie chronić obiekty sakralne. Zob. M. Moravčíková, *Cirkevná politika na Slovensku...*, dz. cyt., s. 384; Z. Brindzová, *Rozpočtový rámec verejných služieb...*, dz. cyt., s. 5.

31 Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 13. decembra 2017, ktorým sa mení nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 299/2007 Z. z. o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov (č. 360/2017 Z. z.). Zmienianym rozporządzeniem jest rozporządzenie Rządu Republiki Słowackiej z dnia 13 czerwca 2007 r. o uregulowaniu osobistych korzyści przyznawanych duchownym kościołom i wspólnot religijnych. Wcześniej to było Nariadenie vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky z 20. decembra 1990 o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkví a náboženských spoločností (č. 578/1990 Zb.).

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

były wskazane jedynie w gminach wyznaniowych żydowskich³², przy czym nie wymieniono w nich jednak grupy E. Duchowni pozostałych zarejestrowanych kościołów przypisani zostali do grup od C do G³³. Duchowni otrzymywali podstawowe wynagrodzenie w zależności od przynależności do danej grupy i stażu wykonywania swojej funkcji³⁴. Natomiast za określenie wspomnianego stażu odpowiadały kościoły. Można było do niego zaliczyć także okresy sprzed wykonywania funkcji duchownych, jeśli były związane z przygotowywaniem się do sprawowania tych funkcji, tzn. jeśli duchowny w tym czasie zdobywał wiedzę i umiejętności wykorzystywane później w sprawowaniu funkcji duchownych. Co szczególnie interesujące, do tego okresu zaliczany mógł być również czas, w którym została odebrana duchownemu państwowa zgoda na wykonywanie funkcji duchownych³⁵. Zgodnie z § 3 rozporządzenia o korzyściach, w uznaniu wysokiej jakości sprawowania przez duchownego jego funkcji duchownych, kościół mógł przyznać zwiększenie podstawowego wynagrodzenia duchownego maksymalnie (aż) o 30% podstawowego wynagrodzenia³⁶ (pierwotnie dla niego przewidzianego)³⁷. W zasadzie wszyscy duchowni, poza nielicznymi duchownymi żydowskimi z grupy A i B, otrzymywali dodatek funkcyjny, którego miesięczna wysokość zależała od zaszeregowania duchownego do określonej grupy i była

³² A – szejchet, czyli specjalnie wykwalifikowana osoba dokonująca w gminie żydowskiej uboju rytualnego, oraz maszgiach, czyli osoba kontrolująca koszerność potraw; B – szames, czyli odpowiednik odźwiernego, przygotowującego synagogę do nabożeństw pomocnika rabina.

³³ K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 234; tenże, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 249–250. Do C zaliczani byli niżsi duchowni np. diakon, wikariusz, duchowny pomocniczy, kaznodzieja pomocniczy, asystent pastoralny i tak stopniowo do G, gdzie zaliczeni zostali duchowni wyżsi, np. biskupi diecezjalni, arcybiskupi, egzarchowie, przewodniczący rady kościoła. Przykładowo w przypadku Kościoła katolickiego struktura wyglądała następująco: C – diakon, wikariusz, duchowny pomocniczy; D – aktuariusz, ceremoniarz, archiwista, samodzielny administrator duchowny, proboszcz, administrator, rektor kościoła, duchowny zakonny; E – dziekan, sekretarz urzędu arcybiskupiego, sekretarz urzędu biskupiego, sekretarz biskupa, duchowny członek zarządu kościoła, kanonik, członek kolegium konsultorów, członek rady kapłańskiej, notariusz sądu kościelnego, członek sądu diecezjalnego; F – biskup pomocniczy, wikariusz generalny, wikariusz biskupi, wikariusz sądowy, wyższy przełożony wspólnoty zakonnej, kanclerz kurii arcybiskupiej, kanclerz kurii biskupiej, kanclerz; G – arcybiskup, biskup diecezjalny, administrator apostolski. Zob. J. Krzywowska, T. Poterała, dz. cyt., s. 161.

³⁴ Warto zauważyć, że słowackie prawo, podobnie jak ma to miejsce w Polsce, określa stawkę minimalnego wynagrodzenia. I tak w 2023 r. minimalna płaca wynosi a) 700 euro miesięcznie dla pracownika otrzymującego miesięczne wynagrodzenie, b) 4,023 euro za każdą godzinę przepracowaną przez pracownika. Zob. Oznámenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, č. 300/2022 Z. z. Zob. też H. Barancová, R. Schronk, *Pracovné právo*, Bratislava 2013, s. 366.

³⁵ § 1 ust. 3 lit. b rozporządzenia o korzyściach: (słow.) „počas ktorej bol duchovnému odňatý štátny súhlas na vykonávanie duchovenskej činnosti”; K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 234; tenże, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 250.

³⁶ Zob. też A. Olšovská, *Pracovno-právne postavenie osôb vykonávajúcich duchovenskú činnosť*, „Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica II. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave” 2005, s. 263.

³⁷ K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 234.

określana przez kościół na podstawie wskazującego widelki rozporządzenia o korzyściach³⁸, i nie ulegała zmianie w czasie podwyższania wysokości podstawowego miesięcznego wynagrodzenia duchownych³⁹. Na Słowacji i w Czechach, podobnie jak w Polsce, począwszy od przełomowych lat 90. toczą się z różnym nasileniem dyskusje dotyczące sposobu finansowania działalności kościołów⁴⁰. Co jakiś czas pojawiają się inicjatywy społeczne lub polityczne zmierzające do ograniczenia finansowania przez państwo działalności religijnej⁴¹. I o ile między poszczególnymi kościołami, niezależnie od państwa ich funkcjonowania, nie ma pełnej zgody co do preferowanej formy państwowego wspierania ich działalności, o tyle największe z nich, tak w Czechach, jak i na Słowacji, co do zasady zgodnie podkreślają konieczność państwowego zadośćuczynienia za krzywdy (w tym finansowe) zaznane w czasach minionego ustroju i podkreślają znaczenie działalności niebezpośrednio religijnej, w tym przede wszystkim charytatywnej, edukacyjnej i w ochronie zdrowia, prowadzonej przez nie na rzecz społeczeństwa i państwa⁴². Znalazło to swoje potwierdzenie również podczas procesów ustawodawczych, zwłaszcza w czasie konsultacji poprzedzających przyjmowanie ustaw zastępujących ustawę o gwarancjach. Niemniej jednak ustalenie powszechnie akceptowalnego modelu jest bardzo trudne również z powodu różnych oczekiwań poszczególnych kościołów i innych wspólnot religijnych, wynikających z różnych struktur organizacyjnych, różnego poczucia misji oraz różnej pozycji w społeczeństwie. Przy czym zwłaszcza w ostatnim aspekcie wyraźnie zarysowuje się różnica między realiami słowackimi – gdzie religijność, w tym szczególnie ta sformalizowana, ma stosunkowo wysoki współczynnik, a czeskimi – charakteryzującymi się wiodącym ateizmem i ukształtowanym na jego gruncie podejściem do

38 K. Walczuk, *Wspólnotowa wolność religijna...*, dz. cyt., s. 250–251. W 2019 r. zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia o korzyściach dodatek funkcyjny wynosił dla duchownego z grupy: C – 6,64–23,24 EUR; D – 16,60–39,84 EUR; E – 26,56–66,39 EUR; F – 43,16–99,59 EUR; G – 66,39–165,97 EUR.

39 Zob. też V. Žofčinová, *Odmeňovanie zamestnancov...*, dz. cyt., s. 176–177.

40 Zob. np. M. Šabo, *Modely finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Európskej únii* [w:] *Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*, red. M. Moravčíková, Praha 2017, s. 214–215; M. Moravčíková, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností...*, dz. cyt., s. 217–219; P. Mulík (red.), *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava 1997, *passim*. Zob. też uwagi poczynione [w:] M. Tížik, *Vplyv právnej regulácie na rozvoj náboženského života v SR*, „Sociológia” [Slovak Sociological Review] 2025, č. 1, s. 59–89.

41 Niejednokrotnie odwołujące się do rzekomej niezgodności finansowania szeroko rozumianej działalności kościołów i wspólnot religijnych przez państwo z (bliżej nieokreślonymi) przepisami unijnymi – zob. np. Š. Surmánek, *Financovanie cirkví a náboženských spoločností z verejných zdrojov v podmienkach dnešného Slovenska*, „Zošity humanistov. Proti vojnám. Proti náboženstvám. Proti kapitalizmu”, č. 82, <http://www.zosity-humanistov.sk/2010/04/financovanie-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-z-verejnych-zdrojov-v-podmienkach-dnesneho-slovenska/> [dostęp: 19 lipca 2016 r.; 20 września 2025 r. strona nie była już dostępna]. Zob. K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 231.

42 Zob. np. informacje przedstawione 5 października 2015 r. przez Słowacką Agencję Prasową, za: <http://domov.sme.sk/c/8025670/katolicka-cirkev-je-pripravena-diskutovat-o-odluke.html> (dostęp: 20 września 2025 r.); K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 231.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

kościół. W naturalny sposób inne rozwiązania preferują duże wspólnoty, szczególnie dominujący na Słowacji i tradycyjnie dobrze zorganizowany w Czechach Kościół katolicki, inne zaś wspólnoty małe. Te ostatnie, zwłaszcza w warunkach słowackich, w znacznej mierze dążyły do utrzymania obowiązującego w czasach komunistycznych modelu finansowania działalności religijnej⁴³, co poza aspektem finansowym mogło mieć związek z określonymi powiązaniem personalnymi.

Przy omawianiu modeli finansowania kościołów warto zauważyć, że uwzględniając podział podmiotów uczestniczących w wytwarzaniu słowackiego i czeskiego PKB na podmioty należące do sektora: publicznego (I), rynkowego (II) i niezyskowego, obejmującego działalność non-profit (III), kościoły mogą być zaliczone do III sektora⁴⁴. Jedną z cech charakterystycznych funkcjonowania trzeciektorowych podmiotów jest umożliwienie im pozyskiwania finansowania z różnych źródeł, w tym także od podmiotów należących do sektorów I i II oraz z własnej działalności zarobkowej (choć, co ważne, nie nastawionej bezpośrednio na zysk będący wartością samą w sobie). Następną godną zaważenia cechą jest prowadzenie działalności kościołów również w obszarze zainteresowania sektora publicznego – chodzi przede wszystkim o ochronę zdrowia, pomoc socjalną, działalność charytatywną, edukację i wychowanie, szkolnictwo wyższe i naukę – co w sposób oczywisty skutkuje odciążaniem w tym zakresie organizacji państwowej (publicznej), ale też rodzi możliwość oczekiwania ze strony państwa przez uprawnione podmioty wyznaniowe przynajmniej partycypowania w finansowaniu takiej działalności⁴⁵.

III. FINANSOWANIE KOŚCIOŁÓW NA SŁOWACJI OBECNIE

W dniu 1 stycznia 2020 r. zaczęła obowiązywać na Słowacji ustawa z dnia 16 października 2019 r. o finansowym wsparciu działalności kościołów i wspólnot religijnych⁴⁶ (dalej jako ustawa o finansowym wsparciu). Stanowi ona ostateczne odejście od regulacji z minionej epoki, zawartych w ustawie o gwarancjach. Choć z jednej strony wprowadza znaczące zmiany, z drugiej pozostawia przy tym rdzeń słowackiego modelu finansowania kościołów, polegający na przekazywaniu kościołom pieniędzy na wynagrodzenie duchownych.

Słowacki ustawodawca nadal zagwarantował wsparcie finansowe jedynie kościołom uznawanym, o uregulowanej sytuacji prawnej – zarejestrowanym

⁴³ Zob. R. Čikeš, *Financovanie cirkví...*, dz. cyt., s. 68.

⁴⁴ Zob. też M. Dobešová, *Všeobecnoprospešná činnosť cirkví na Slovensku a jej financovanie* [w:] M. Moravčíková, E. Valová (zost.), *Financovanie...*, dz. cyt., s. 40.

⁴⁵ K. Walczuk, *Formy finansowania kościołów...*, dz. cyt., s. 229; tamże, s. 242.

⁴⁶ Zákon zo 16. októbra 2019 o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločností.

kościółom i wspólnotom religijnym (*registrované cirkvi a náboženských spoločností*)⁴⁷, których jest obecnie 18. Są to (alfabetycznie, zgodnie z polskim tłumaczeniem nazw): Braterska Jedność Baptystów w Republice Słowackiej; Centralny Związek Wyznaniowych Gmin Żydowskich w Republice Słowackiej; Cerkiew Greckokatolicka w Republice Słowackiej; Cerkiew Prawosławna na Słowacji; Chrześcijańskie Zbory na Słowacji; Czechosłowacki Kościół Husycki na Słowacji; Ewangelicki Kościół Metodystyczny, Okręg Słowacki; Kościół Adwentystów Dnia Siódmego, Zbór Słowacki; Kościół Apostolski na Słowacji; Kościół Braterski w Republice Słowackiej; Kościół Ewangelicki Wyznania Augsburskiego na Słowacji; Kościół Jezusa Chrystusa Świętych Dni Ostatnich w Republice Słowackiej; Kościół Rzymskokatolicki w Republice Słowackiej; Kościół Starokatolicki na Słowacji; Nowoapostolski Kościół w Republice Słowackiej; Reformowany Kościół Chrześcijański na Słowacji; Społeczność Bahajska w Republice Słowackiej⁴⁸. Państwo finansuje działalność kościołów za pomocą wsparcia państwowego (*príspevok štátu*) rozumianego jako kwota środków finansowych przekazywanych corocznie konkretnemu kościołowi ze środków budżetowych Ministerstwa Kultury Republiki Słowackiej (*Ministerstva kultúry Slovenskej republiky*), dotacji celowej⁴⁹ (*účelovej dotácie*), zwolnień i ulg podatkowych oraz z opłat⁵⁰ (*oslobodení a úľav na daniach a poplatkoch*)⁵¹. Kwotę wsparcia ze strony państwa na każdy rok ustala się na podstawie kwoty z poprzedniego roku powiększonej o kwotę uwzględniającą jedną piątą średniorocznego stopy wzrostu inflacji w gospodarce Republiki Słowackiej, ustalonej przez Urząd Statystyczny za rok o dwa lata poprzedzający rok, za który ustala się kwotę wsparcia państwa, oraz cztery piąte stawki podwyżki podstawowej skali wynagrodzeń pracowników wykonujących pracę w interesie publicznym (w sferze budżetowej) zgodnie z odrębnymi przepisami, zatwierdzonej dla roku, za który ustala się wsparcie państwa⁵². Ponadto jeżeli liczba wiernych danego

47 Zob. § 4 ods. 4 zákona č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z.

48 Zob. <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti/registracia-cirvi/registrovane-cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti/> [dostęp: 20 września 2025 r.].

49 Przyznawanych na podstawie przepisów szczególnych, np. zákon č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 524/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

50 Przyznawanych na podstawie przepisów szczególnych, np. § 13 ods. 2 písm. a) zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov, § 17 ods. 1 písm. c) zákona č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov, § 8 ods. 1 zákona č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastníctva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastníctva k niektorým nehnuteľnostiam.

51 Zob. § 2 lit. a i § 3 ustawy o finansowym wsparciu.

52 § 4 ust. 1 ustawy o finansowym wsparciu: „Príspevok štátu na každý rok sa určuje zo sumy príspevku štátu na predchádzajúci rok zvýšenej o sumu, ktorá zohľadní jednou pätinou priemernú mieru

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

kościół otrzymującego finansowanie państwa zmniejszy się lub wzrośnie o więcej niż 10% w porównaniu z ostatnim badaniem⁵³, wsparcie państwa na rok następny, według warunków wyżej wskazanych, ulega zmniejszeniu lub podwyższeniu o jedną trzecią procentowego spadku lub wzrostu liczby wiernych⁵⁴.

Tak jak w poprzednim stanie prawnym państwo co do zasady udziela wsparcia finansowego na wniosek kościoła⁵⁵. Punktem wyjścia stosownych wyliczeń związanych z finansowaniem kościołów jest wysokość kwot wsparcia udzielonego kościołom w 2019 r., zawartych w załączniku nr 2 do ustawy o finansowym wsparciu. Kwoty te przedstawiają się następująco:

Kościół	Suma wsparcia w 2019 r. (w euro)	(%)
Kościół Rzymskokatolicki	31 191 337	65,463
Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania	4 858 489	10,197
Cerkiew Greckokatolicka	4 900 043	10,284
Kościół Ewangelicko-Reformowany	2 653 763	5,569
Cerkiew Prawosławna	2 029 714	4,260
Wspólnota Religijna Świadkowie Jehowy	0	0,000
Kościół Ewangelicko-Metodystyczny	329 920	0,692
Zbór Chrześcijański	0	0,000
Kościół Apostolski (Kościół Zielonoświątkowy)	493 290	1,035
Braterska Unia Baptystów	363 336	0,763
Kościół Braterski	398 454	0,836
Kościół Adwentystów Dnia Siódmego	40 526	0,085
Centralny Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich	137 892	0,289
Czechosłowacki Kościół Husycki	115 384	0,242
Kościół Starokatolicki	127 093	0,267
Wspólnota Bahaicka	0	0,000
Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich	0	0,000
Kościół Nowoapostolski	8382	0,018
Razem	47 647 623	100

medziročného rastu inflácie v hospodárstve Slovenskej republiky zistenú štatistickým úradom za rok, ktorý dva roky predchádza roku, na ktorý sa príspevok štátu určuje, a štyrmi pätinami mieru zvýšenia základnej stupnice platových taríf zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme podľa osobitného predpisu) schválenej na rok, na ktorý sa príspevok štátu určuje”.

⁵³ Przybierającym formę ogólnokrajowego spisu ludności, który na Słowacji miał miejsce w 2021 r. Zob. <https://www.scitanie.sk/> [dostęp: 20 września 2025 r.].

⁵⁴ § 4 ust. 2 ustawy o finansowym wsparciu.

⁵⁵ Wyjątek został określony w § 5 ust. 4 ustawy o finansowym wsparciu. Zgodnie z nim kościół, któremu zostało przyznane państwowe wsparcie w 2019 r., nie musi składać wniosku do Ministerstwa Kultury.

Natomiast zgodnie z danymi przekazanymi przez słowackie Ministerstwo Kultury⁵⁶ kwoty przeznaczone przez państwo na wsparcie udzielone kościołom w 2023 r. prezentują się następująco:

Kościół	Suma wsparcia w 2023 r. (w euro)
Kościół Rzymskokatolicki	39 349 574
Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania	5 542 811 ⁵⁷
Cerkiew Greckokatolicka	5 485 992
Kościół Ewangelicko-Reformowany	2 882 711
Cerkiew Prawosławna	2 165 779
Wspólnota Religijna Świadkowie Jehowy	0
Kościół Ewangelicko-Metodystyczny	338 023
Zbór Chrześcijański	0
Kościół Apostolski (Kościół Zielonoświątkowy)	517 573
Braterska Unia Baptystów	373 762
Kościół Braterski	407 690
Kościół Adwentystów Dnia Siódmego	48 584
Centralny Związek Gmin Wyznaniowych Żydowskich	143 281
Czechosłowacki Kościół Husycki	116 944
Kościół Starokatolicki	131 867
Wspólnota Bahaicka	0
Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich	0
Kościół Nowoapostolski	8578
Razem	57 599 177

Jak widać, na Słowacji nastąpiła stosunkowo wyraźna zmiana w podejściu państwa do budżetowego finansowania zatrudniania duchownych i innych pracowników kościołów, wynikająca chociażby z odwołania rozporządzenia o korzyściach⁵⁸. Obecnie kościoły otrzymują środki przeznaczone na pensje i dysponują nimi w sposób dowolny, jako pracodawcy, zgodnie z ogólnymi zasadami wskazanymi przede wszystkim w kodeksie pracy. W literaturze przedmiotu zauważono, że w praktyce znaczącą większość otrzymanych przez kościoły środków finansowych (w przypadku Kościoła katolickiego może to być około 80%) pochłaniają płace duchownych oraz koszty ubezpieczeń

56 https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/CNS_2023_.pdf [dostęp: 20 września 2025 r.].
57 Kwota ta jest pomniejszona o 86 008 euro przeznaczone dla Rady Ekumenicznej w Republice Słowackiej (*pre Ekumenickú radu cirkví v SR*).
58 § 6 ust. 2 ustawy o finansowym wsparciu.

społecznych⁵⁹. Warto podkreślić, że obecnie wysokość przyznawanych kościołom środków nie jest uzależniona od liczby duchownych – tak jak to *de facto* było pod rządami starej ustawy – ale od liczby wiernych. W dysponowaniu środkami pochodzącymi z budżetu państwa kościoły napotykały znaczące ograniczenia ustawowe⁶⁰. Środki takie nie mogą być przeznaczane na: udzielanie pożyczek i kredytów osobom fizycznym lub prawnym; wkład do spółki cichej⁶¹ (*vkklad na základe zmluvy o tichom spoločenstve*); działalność spółki handlowej (*obchodnej spoločnosti*), którą kościół lub jego jednostka organizacyjna założył lub został jej współnikiem; utworzenie innej osoby prawnej; wspieranie działalności partii politycznych; gwarancje (*ručenie*) udzielane za zobowiązania osób fizycznych lub prawnych; darowizny na rzecz osób fizycznych lub prawnych; zapłatę grzywien i innych kar finansowych. Na kościoły został nałożony obowiązek składania do Ministerstwa Kultury sprawozdań z wykorzystywania wsparcia z budżetu państwa za rok ubiegły najpóźniej do 30 kwietnia każdego roku w formie papierowej i elektronicznej. Są one następnie publikowane przez Ministerstwo na ministerialnej stronie internetowej⁶². Ponadto państwo ma prawo kontrolować zarządzanie środkami ze wsparcia państwowego, co czyni za pośrednictwem np. Najwyższego Urzędu Kontroli Republiki Słowackiej⁶³ czy też administracji skarbowej⁶⁴. W przypadku stwierdzenia naruszenia dyscypliny finansów publicznych proceduje się zgodnie z ogólnymi regułami obowiązującymi także inne podmioty zarządzające finansami publicznymi⁶⁵, co wyraźnie zostało wskazane w § 7 ust. 2 ustawy o finansowym wsparciu.

IV. FINANSOWANIE KOŚCIOŁÓW W CZECHACH OBECNIE

Obecnie głównym aktem prawnym zastępującym ustawę o gwarancjach i regulującym funkcjonowanie w Czechach kościołów i wspólnot religijnych jest

⁵⁹ Zob. J. Krzywkowska, T. Poterała, dz. cyt., s. 165, 168.

⁶⁰ § 6 ust. 2 ustawy o finansowym wsparciu.

⁶¹ W Polsce umowa spółki cichej zaliczana jest obecnie do tzw. umów nienazwanych, natomiast na Słowacji regulowana jest w kodeksie handlowym (Zákon z 5. novembra 1991 Obchodný zákonník, č. 513/1991 Zb. z późn. zm.) w § 673–681.

⁶² Zob. <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti/financovanie/> [dostęp: 20 września 2025 r.].

⁶³ Zob. zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 39/1993 Z. z. o Najvyššom kontrolnom úrade Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

⁶⁴ Zob. zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁶⁵ Zob. § 31 zákona č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

ustawa z dnia 27 listopada 2001 r. o wolności wyznania religijnego i sytuacji kościołów i wspólnot religijnych oraz o zmianie niektórych ustaw (ustawa o kościołach i wspólnotach religijnych)⁶⁶, opublikowana w 2002 r. pod nr. 3. Zgodnie z § 27 tej ustawy kościoły są finansowane przede wszystkim⁶⁷ za pomocą: wpłat (*příspěvky*) osób fizycznych i prawnych; dochodów (*příjmy*) ze sprzedaży i wynajmu/dzierżawy (*pronájmu*) majątku ruchomego, nieruchomości i wartości niematerialnych kościołów; odsetek od depozytów; darowizn i spadków; zbiórek i składek z części wpływów (*sbírky a příspěvky z části výtěžků*) zgodnie z aktualną w danym czasie ustawą o zbiórkach publicznych⁶⁸; pożyczek i kredytów; dochodów z prowadzonej działalności gospodarczej lub innej działalności zarobkowej; dotacji.

Ponadto w dniu 1 stycznia 2013 r. weszła w życie ustawa z dnia 8 listopada 2012 r. o rozliczeniach majątkowych z kościołami i wspólnotami religijnymi⁶⁹ (dalej jako ustawa o rozliczeniach), która zakończyła dotychczasowy model finansowania kościołów. Przyjęcie tej ustawy – podobnie jak innych regulacji prawno-wyznaniowych, zwłaszcza dotyczących kwestii ekonomicznych – poprzedzone było trwającymi całe lata burzliwymi dyskusjami i negocjacjami⁷⁰. Analogicznie jak to miało miejsce na Słowacji, oś sporów przebiegała nie tylko na linii państwo–kościół, ale też między poszczególnymi kościołami⁷¹. W tym kontekście warto zauważyć, że przy stosowaniu ustawy o rozliczeniach z założenia, zgodnie z jej § 18 ust. 4, ma być realizowany cel, którym jest zlagodzenie niesprawiedliwości majątkowych wyrządzonych zarejestrowanym kościołom

66 Zákon ze dne 27. listopadu 2001 o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) (č. 3/2002 Sb.).

67 W przedmiotowym przepisie zostało użyte sformułowanie „tvoří zejména”, co wskazuje na otwarty katalog możliwości.

68 Zob. Zákon, ze dne 28. února 2001 o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách) (č. 117/2001 Sb.).

69 Zákon ze dne 8. listopadu 2012 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) (č. 428/2012 Sb.).

70 Zob. J. Kříž, V. Valeš, *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha 2013, s. 49–50; D. Němec, *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem Jahr 2012* [w:] *Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Sprache*, 182. Band, Paderborn 2013, s. 172–183; tenże, *Přímé financování církví...*, dz. cyt., s. 68; tenże, *Pokusy o změnu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České Republice a jejich realizace v současné české společnosti* [w:] M. Moravčíková (red.), *Financování církví...*, dz. cyt., s. 133; S. Příbyl, *Problémy spjaté s utvářením nového modelu financování církví v České Republice* [w:] tamże, s. 125–126. Zob. też orzeczenie czeskiego Sądu Konstytucyjnego z dnia 1 lipca 2010 r., sygn. Pl.ÚS 9/07 (č. 242/2010 Sb.) – Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010, č. 242/2010 Sb., Restituce církevního majetku – „blokační” ustanovení § 29 zákona o půdě, N 132/58 SbNU 3.

71 Zob. i por. np. <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/zastupci-cirkevi-souhlasili-s-majetkovym-vyrovnanim-86625/> [dostęp: 20 września 2025 r.] i odesłania na niej poczynione.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

i związkom wyznaniowym „w danym okresie”⁷² i „za okrucieństwa, jakich dopuścił się reżim totalitarny”⁷³. Zatem również w tym przypadku porównania ze Słowacją są uzasadnione. Począwszy od 2013 r. z budżetu państwa wypłacane są rekompensaty finansowe (*finanční náhrada*) kościołom dotkniętym rządami komunistycznymi, które zawarły z państwem ugodę (porozumienie, umowę). Przy czym „Kościół Rzymskokatolicki, jako największy kościół w Czechach, zrzekł się części swojego udziału w odszkodowaniach finansowych za niezwrócony majątek na rzecz innych kościołów, w tym także zarejestrowanych po 1989 r.”⁷⁴. Jako (podstawowa) zasada wynagradzania krzywd został wskazany zwrot w naturze majątku pierwotnie należącego do kościołów i wspólnot religijnych, który został przejęty przez państwo⁷⁵, jednak umożliwiające zostało ubieganie się przez kościoły o rekompensaty. Zgodnie z § 15 ust. 3 ustawy o rozliczeniach rekompensata finansowa zostanie wypłacona w trzydziestu następujących po sobie rocznych ratach. Wysokość raty rocznej oblicza się jako stosunek niespłaconej kwoty rekompensaty finansowej do liczby rocznych rat pozostałych jeszcze do spłaty. Roczna rata rekompensaty finansowej jest wypłacana przez Ministerstwo Kultury Republiki Czeskiej do dnia 31 grudnia roku kalendarzowego, na który jest przeznaczona⁷⁶, a po wypłacie pierwszej rocznej raty kwota zaległej rekompensaty finansowej będzie corocznie zwiększana o roczną stopę inflacji opublikowaną przez Czeski Urząd Statystyczny za rok kalendarzowy o 2 lata poprzedzający rok kalendarzowy wypłaty konkretnej rocznej raty⁷⁷.

W tzw. okresie przejściowym (*přechodné období*) przez okres 17 lat, począwszy od 2013 r. (zatem do 2030 r.), wskazane kościoły mają prawo do składki wspierającej ich działalność (*příspěvek na podporu jejich činnosti*)⁷⁸. Przez pierwsze trzy lata okresu przejściowego składka ta była równa całości kwoty przyznanej danemu kościołowi w 2011 r. na podstawie ustawy o gwarancjach, a począwszy od

⁷² Przy czym na organy publiczne został nałożony obowiązek zapewnienia współpracy z osobami uprawnionymi, przybierający w szczególności postać udostępniania im bez zbędnej zwłoki i bezpłatnie wyciągów i opisów z ewidencji oraz innych dokumentów, które mogą przyczynić się do wyjaśnienia ich roszczeń (zob. § 18 ust. 4 *in fine* ustawy o rozliczeniach).

⁷³ S. Příbyl, *Ekleziologické aspekty financování církve a církevní restituce* [w:] M. Moravčíková (red.), *Financování církví...*, dz. cyt., s. 64. Zob. też I.A. Hrdina, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha 2004, s. 254.

⁷⁴ Jak to zostało wskazane na stronie odpowiadającego m.in. za realizację ustawy o rozliczeniach Ministerstwa Rolnictwa Republiki Czeskiej, <https://eagri.cz/public/portal/mze/ministerstvo-zemedelstvi/cirkevni-restituce> [dostęp: 20 września 2024 r.].

⁷⁵ Zob. np. podane przez powołany w 2013 r. Państwowy Urząd Nieruchomości / Państwowy Urząd ds. Gruntów (*Státní pozemkový úřad*, wcześniej Fundusz Ziemi Republiki Czeskiej – *Pozemkový fond ČR*) informacje o złożonych wnioskach i zawartych umowach w tym zakresie: Informace o podaných výzvách a dohodách, <https://www.spucr.cz/restituce/cirkevni-restituce/informace-o-podanych-vyzvach-a-dohodach> [dostęp: 20 września 2025 r.].

⁷⁶ § 15 ust. 4 ustawy o rozliczeniach.

⁷⁷ § 15 ust. 5 zd. 1 ustawy o rozliczeniach.

⁷⁸ § 17 ust. 1 ustawy o rozliczeniach.

czwartego roku jest zmniejszana co roku o kwotę odpowiadającą 5% kwoty wypłaconej w pierwszym roku okresu przejściowego, przy czym składka nie podlega żadnemu podatkowi, opłacie ani innemu podobnemu świadczeniu pieniężnemu⁷⁹. Finansowa rekompensata ze strony państwa na działalność wyznaniową może być przekazana jedynie wskazanym, zarejestrowanym kościołom. Począwszy od 2013 r.⁸⁰ do września 2023 r., zgodnie z § 15 ust. 2 ustawy o rozliczeniach, z budżetu państwa za pomocą rekompensaty, która nie obejmuje składki wspierającej działalność w okresie przejściowym, dofinansowano ich ogółem 17: Kościół Apostolski (*Apoštolská církev*) początkowo kwotą 1 056 336 374 Kč (koron czeskich), Braterska Unia Baptystów (*Bratrská jednota baptistů*) – 227 862 069 Kč; Kościół Adwentystów Dnia Siódmego (*Církev adventistů sedmého dne*) – 520 827 586 Kč, Kościół Braterski (*Církev bratrská*) – 761 051 303 Kč, Czechosłowacki Kościół Husycki (*Církev československá husitská*) – 3 085 312 000 Kč, Kościół Greckokatolicki (*Církev řeckokatolická*) – 298 933 257 Kč, Kościół Rzymskokatolicki (*Církev římskokatolická*) – 47 200 000 000 Kč, Czechobraterski Kościół Ewangelicki (*Českobratrská církev evangelická*) – 2 266 593 186 Kč, Kościół Ewangelicko-Augsburski w Republice Czeskiej (*Evangelická církev augsburského vyznání v České republice*) – 118 506 407 Kč, Kościół Ewangelicko-Methodystyczny (*Evangelická církev metodistická*) – 367 634 208 Kč, Federacja Gmin Żydowskich w Republice Czeskiej (*Federace židovských obcí v České republice*) – 272 064 153 Kč, Jedność Braterska (*Jednota bratrská*) – 601 707 065 Kč, Luterński Ewangelicki Kościół Augsburskiego Wyznania w Republice Czeskiej (*Luterská evangelická církev a. v. v České republice*) – 113 828 334 Kč, Wspólnota Religijna Czechkich Unitarian (*Náboženská společnost českých unitářů*) – 35 999 847 Kč, Cerkiew Prawosławna na Ziemiach Czechkich (*Pravoslavná církev v českých zemích*) – 1 146 511 242 Kč, Śląski Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania (*Slezská církev evangelická augsburského vyznání*) – 654 093 059 Kč, Kościół Starokatolicki w Republice Czechkiej (*Starokatolická církev v České republice*) – 272 739 910 Kč⁸¹.

W zakresie edukacji⁸², naprawy, restauracji i konserwacji znajdujących się w ich posiadaniu zabytków kultury, działalności charytatywnej oraz opieki społecznej i zdrowotnej kościoły i wspólnoty religijne oraz ich zarejestrowane

⁷⁹ § 17 ust. 2–3, 5 ustawy o rozliczeniach.

⁸⁰ § 15 ust. 4 *in fine* ustawy o rozliczeniach.

⁸¹ Zob. też <https://www.mkcr.cz/financovani-cs-34> [dostęp: 20 września 2025 r.]. Trzeba zauważyć, że mimo tego, iż jest to oficjalna strona czeskiego Ministerstwa Kultury, znajdują się na niej błędy związane m.in. z podawaniem podstawy prawnej poszczególnych etapów finansowania kościołów oraz nie są podane kwoty. Wykaz zarejestrowanych kościołów w Republice Czechkiej stanowi załącznik do ustawy o kościołach i wspólnotach religijnych z 2002 r. – Příloha k zákonu č. 3/2002 Sb., Seznam registrovaných církví a náboženských společností v České republice.

⁸² Zob. D. Němec, *Pastorační služba ve veřejných institucích v Slovenské a České Republice* [w:] M. Moravčíková (red.), *Financovanie cirkví...*, dz. cyt., s. 85, 87; S. Příbyl, *Problémy spjaté s utvářením...*, dz. cyt., s. 123.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

osoby prawne mają możliwość ubiegania się o fundusze publiczne na ogólnych zasadach. Choć zgodnie z orzecznictwem czeskiego Sądu Konstytucyjnego również tego rodzaju działalność może być uznana za właściwą dla kościołów i związków wyznaniowych i stanowiącą realizację ich posłania – „odpowiada celowi i misji Kościołów i wspólnot religijnych”⁸³. Natomiast w zakresie swojej działalności religijnej i kulturalnej kościoły i wspólnoty religijne mają możliwość ubiegania się o dofinansowanie za pośrednictwem specjalnych środków, przyznawanych w formie dotacji, administrowanych przez Samodzielny Departament Kościołów i Wspólnot Religijnych (*Samostatné oddělení církví a náboženských společností*) Ministerstwa Kultury Republiki Czeskiej⁸⁴.

PODSUMOWANIE

Słowacja pozostawiła budżetowe finansowanie działalności kościołów i wspólnot religijnych. Zgodnie z § 6 ust. 1 ustawy o finansowym wsparciu państwa jest przeznaczone na pomoc w finansowaniu: działalności kościoła (*na podporu financovania činnosti cirkvi*), sprawowania liturgii, nabożeństw, działalności religijnej (*bohoslužobné aktivity*), działalności oświatowej, kulturalnej i charytatywnej kościoła, kosztów funkcjonowania kościoła (*prevádzkové náklady cirkvi*) oraz, co szczególnie ważne w kontekście zmian wprowadzonych ustawą o finansowaniu, na pokrycie kosztów związanych ze sprawowaniem przez kościół funkcji pracodawcy.

Natomiast w Czechach obrano inną drogę, zmierzającą do ostatecznego uregulowania i maksymalnego ograniczenia finansowania kościołów i wspólnot religijnych, a w efekcie zamknięcia rozdziału rozliczania się z krzywdami poczynionymi przez komunistyczne państwo. Tam, gdzie nie był możliwy zwrot w naturze majątku przejętego przez państwo, a pierwotnie należącego do kościołów i wspólnot religijnych, zaoferowano ograniczone w czasie (przyznawanie) rekompensaty. Pozostawiając przy tym możliwość ubiegania

⁸³ Zob. wyrok Sądu Konstytucyjnego Republiki Czeskiej z dnia 27 listopada 2002 r., sygn. Pl. ÚS 6/02 (č. 4/2003 Sb.) – *Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002, 4/2003 Sb., Postavení církví a náboženských společností – vztah státu a církve*, N 146/28 SbNU 295.

⁸⁴ Wyniki konkursów dotacyjnych zob. <https://mk.gov.cz/granty-a-dotace-cs-28> [dostęp: 20 września 2025 r.].

⁸⁵ W: J. Krzywkowska, T. Poterała, dz. cyt., s. 165 poniekąd skrótowo podano, że „Wsparcie państwa, jak stanowi ustawa, przeznaczone jest na finansowanie działalności kościoła...”. Nie wydaje się jednak, by takie podejście najlepiej oddawało intencję słowackiego ustawodawcy. Bowiem *expressis verbis* wskazanie w przepisie prawnym, że środki finansowe służą pomocy (*na podporu*) w finansowaniu, może mieć znaczenie chociażby w procesie wykładni, interpretacji przepisu w jakichś konkretnych okolicznościach. Tą subsydiarność w dalszym wywodzie na s. 165 zauważają również J. Krzywkowska i T. Poterała.

się o środki finansowe na ogólnych zasadach, charakterystycznych przede wszystkim dla III sektora, i w określonych, w sumie nielicznych przypadkach na szczególnych warunkach (środki przeznaczone na dotacyjne konkursy dla organizacji religijnych).

Uzależnienie wysokości środków przyznawanych przez państwo z budżetu od liczby wiernych, a nie duchownych – tak jak to nastąpiło na Słowacji – przy uwzględnieniu faktu, jak mało środków przyznawanych kościołom jako wsparcie z budżetu państwa pozostaje kościołom po pokryciu szeroko rozumianych kosztów pracowniczych i że w związku z tym utrzymanie różnego rodzaju wspólnot parafialnych spada bezpośrednio na barki wiernych, teoretycznie może być dobrym dla kościołów rozwiązaniem. Przy czym jedynie przy założeniu, że wierni będą poczuwali się do obowiązkułożenia na swoje kościoły. Warto przy tym mieć na względzie, że świadomość społeczeństwa może ograniczać się do faktu „finansowania kościołów przez państwo”, co może skutkować brakiem świadomości, że środki te nie pokrywają całości aktywności kościołów.

Natomiast rozwiązanie przyjęte w Czechach teoretycznie umożliwia zamknięcie drażliwego tematu i stworzenie czytelnych i stosunkowo jasnych warunków działania wszelkich organizacji wyznaniowych. Zwłaszcza w silnie zlaicyzowanym społeczeństwie.

Jednakże biorąc pod uwagę, że przyjęte rozwiązania cały czas wzbudzają emocje i działania formalnej natury⁸⁶, wydaje się, że można założyć, iż zarówno w przypadku Słowacji, jak i Czech mogą nastąpić zmiany bądź, inaczej rzecz ujmując, korekty obowiązujących rozwiązań.

Niemniej jednak w każdym przypadku winno być uwzględnione, że kościoły i wspólnoty religijne zajmują bardzo istotne miejsce w strukturalnej organizacji społeczeństwa. Jest to bezpośrednio związane z immanentną wobec człowieka potrzebą realizacji jednej z podstawowych (a nawet źródłowych) wolności – wolności wyznania. Ponadto w wielu kwestiach kościoły i wspólnoty religijne uzupełniają działania państwa na rzecz obywateli albo, szerzej rzecz ujmując – społeczeństwa. Chodzi tu między innymi o działalność edukacyjną, charytatywną, opiekuńczą czy też o służbę zdrowia w szerokim znaczeniu.

⁸⁶ Zob. D. Němec, *Pokusy o změnu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice a jejich realizace v současné české společnosti* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských společností v modernom demokratickom štáte*. red. M. Moravčíková, Bratislava 2019, s. 135–141.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA I ORZECZENIA (ALFABETYCZNIE)

- Cirkevné nariadenie č. 3/2007 o poskytovaní cestovných náhrad financovaných z prostriedkov ECAV a zásady pre používanie vozidiel (Zbierka cirkevno-právnych predpisov Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, 20. decembra 2007, Ročník 14 Čiastka 3/2007).
- Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002, 4/2003 Sb., Postavení církví a náboženských společností – vztah státu a církve, N 146/28 SbNU 295.
- Nález Ústavního soudu Pl.ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010, č. 242/2010 Sb., Restituce církevního majetku – „blokační“ ustanovení § 29 zákona o půdě, N 132/58 SbNU 3.
- Nariadenie vlády Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky z 20. decembra 1990 o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkvím a náboženských spoločnosťami (č. 578/1990 Zb.).
- Nariadenie vlády Slovenskej republiky z 13. decembra 2017, ktorým sa mení nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 299/2007 Z. z. o úprave osobných požitkov poskytovaných duchovným cirkvím a náboženských spoločnosťami v znení neskorších predpisov (č. 360/2017 Z. z.).
- Oznámenie Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (č. 300/2022 Z. z.).
- Vládní nařízení, ze dne 18. října 1949 o zabezpečení církve československé státem (č. 220/1949 Sb.).
- Vládní nařízení, ze dne 18. října 1949 o zabezpečení církve římskokatolické státem (č. 219/1949 Sb.).
- Vládní nařízení, ze dne 18. října 1949 o zabezpečení církví evangelických státem (č. 221/1949 Sb.), o zabezpečení církve pravoslavné státem (č. 222/1949 Sb.).
- Vládní nařízení, ze dne 18. října 1949 o zabezpečení náboženských společností státem (č. 223/1949 Sb.).
- Zákon č. 161/2005 Z. z. o navrátení vlastnictva k nehnuteľným veciam cirkvám a náboženským spoločnostiam a prechode vlastnictva k niektorým nehnuteľnostiam.
- Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 357/2015 Z. z. o finančnej kontrole a audite a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 434/2010 Z. z. o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Ministerstva kultúry Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, zákon č. 524/2010 Z. z.

- o poskytovani dotácií v pôsobnosti Úradu vlády Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 523/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách verejnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov.
- Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 39/1993 Z. z. o Najvyššom kontrolnom úrade Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- Zákon ze dne 27. listopadu 2001 o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech) (č. 3/2002 Sb.).
- Zákon ze dne 8. listopadu 2012 o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi) (č. 428/2012 Sb.).
- Zákon zo 16. mája 2002 o cestovných náhradách (č. 283/2002 Z. z.).
- Zákon zo 16. októbra 2019 o finančnej podpore činnosti cirkví a náboženských spoločnosti.
- Zákon zo dňa 14. októbra 1949 o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom (slow.) / Zákon ze dne 14. října 1949 o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem (cz.) (č. 218/1949 Sb. z pozn. zm.).
- Zákon, daný dne 7. května 1874, č. 50. ř. z., jímžto se vydávají ustanovení, kterými se upravují zevnitřní právní poměry církve katolické.
- Zákon, ze dne 28. února 2001 o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách) (č. 117/2001 Sb.).

LITERATURA

- „Evanjelický posol spod Tatier” 1990, roč. 80, č. 6, s. 70.
- Barancová H., Schronk R., *Pracovné právo*, Bratislava 2013.
- Boháč Z., *Atlas církevních d jin českých zemí 1918–1999*, mapa č. 72 – *Deportace řeckokatolického duchovenstva do českých zemí v letech 1950–1968*, Kostelní Vydří 1999.
- Boryszewski P., *Kościół, którego nie było – Kościół katolicki w Czechosłowacji w dobie komunizmu*, „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 2001, nr 8(1).
- Brindzová Z., *Rozpočtový rámec verejných služieb vo vybranej oblasti verejného sektora (náboženstvo/cirkev)*, „For Fin. Odborný mesačník pre financie a investovanie”,

- December 2014, http://www.derivat.sk/files/2014casopisforfin/FF_2014_Dec_Brindzova.pdf [dostęp: 20 września 2025 r.].
- Čeplíková M., *Konfesné právo v Slovenskej republike. Vybrané kapitoly z histórie a súčasnosť*, Bratislava 2011.
- Čeplíková M., *Postavenie cirkví a náboženských spoločností v právnom poriadku Slovenskej republiky*, „Revue církevního práva” 2001, č. 19–2.
- Čikeš R., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností štátom v kon-texte prípravy ich zmluvnej podoby* [w:] *Clara pacta – Boni amici. Zmluvné vzťahy medzi štátom a cirkvami. Contractual Relations between State and Churches*, red. M. Šmid, M. Moravčíková, Bratislava 2009.
- Dohoda o modeli financovania cirkví*, „Život Cirkví” 2001, č. 8, s. 3.
- Fecková L., *Proces s katolíckymi biskupmi v rokoch 1950–1951 očami dobovej tlače*, Prešov 2013.
- Hornáček J., *Vývoj konfesného práva na Slovensku po roku 1990 a jeho vplyv na právne postavenie katolíckej cirkvi v SR*, „Acta Universitatis Tyrnaviensis – Iuridica. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave” 2010, č. 2010.
- Hrdina I.A., *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha 2004.
- Jäger P., *Svoboda vyznání a právní poměry cirkví a náboženských společností v letech 1948–1989* [w:] *Komunistické právo v Československu. Kapitoly z dějin bezpráví*, red. M. Bobek, P. Molek, V. Šimíček, Brno 2009.
- Jirasek Z., Małkiewicz A., *Polska i Czechosłowacja w dobie stalinizmu (1948–1956). Studium porównawcze*, Warszawa 2005.
- Kamiński M.K., *Z dziejów stosunków polsko-czechosłowackich po drugiej wojnie światowej przed lutowymi wydarzeniami 1948 roku* [w:] *Stosunki polsko-czechosłowackie a rewolucje ludowo-demokratyczne*, red. W. Balcerak, Warszawa 1980.
- Kaplan K., *Štát a cirkve v Československu v letech 1948–53*, Brno 1993.
- Kemp J., *Diritto Ecclesiastico della Repubblica Slovacca*, Bratislavae 2004.
- Kindl V., *Národní shromáždění a osnovy tzv. církevních zákonů v říjnu r. 1949* [w:] *Pocta prof. JUDr. Karlu Malému, DrSc., k 65. narozeninám*, red. L. Soukup, Praha 1995.
- Klátik M., *Financovanie ECAV na Slovensku* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Kříž J., Valeš V., *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Komentář*, Praha 2013.
- Křížan V., *Niekoľko úvah k odmeňovaniu duchovných – I. Část*, https://www.vsehrd.cz/clanek/niekolko-uvah-k-odmenovaniu-duchovnych-i-cast_ffocce37-cea4-44b6-9e6f-c1a7f412a963 [dostęp: 20 września 2025 r.].

- Křižan V., *Niekoľko úvah k odmeňovaniu duchovných – II. Část*, https://www.vsehrd.cz/clanek/niekolko-uvah-k-odmenovaniu-duchovnych-ii-cast_cad-34fe1-614c-4891-92d6-93d4dae88473 [dostęp: 20 września 2025 r.].
- Krzywkowska J., Poterała T., *Źródła dochodu duchownych katolickich w Polsce i na Słowacji*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2020, nr 49.
- Letz R., *Cirkevná politika štátu na Slovensku v rokoch 1948–1989* [w:] *Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után*, Budapest 2007.
- Dobešová M., *Všeobecneprospešná činnosť cirkví na Slovensku a jej financovanie* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Maďarič M., *Príhovor ministra kultúry Slovenskej republiky pri príležitosti medzinárodnej konferencie „Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. storočí”* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Madleňáková L., *Církve a náboženské společnosti. Správn právní aspekty jejich vzniku a činnosti*, Praha 2014.
- Martín de Agar J.T., *Breves observaciones sobre el sistema de acuerdos confesionales en Eslovaquia* [w:] *Religión, matrimonio y derecho ante el siglo XXI. Estudios en homenaje al Profesor Rafael Navarro-Valls*, coord. J. Martínez-Torrón, S. Messeguer Velasco, R. Palomino Lozano, vol. I, Madrid 2013.
- Moravčíková M., Cipár M., *Cisárovo cisárovi. Ekonomické zabezpečenie cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava 2001.
- Moravčíková M., *Cirkevná politika na Slovensku po roku 1989* [w:] *Felekezetek, egyházpolitika, identitás/Konfesie, cirkevna politika, identita*, red. M. Balogh, Budapest 2008.
- Moravčíková M., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte*, Bratislava 2019.
- Moravčíková M., *Państwo i Kościół w Republice Słowacji* [w:] *Państwo i Kościół w krajach Unii Europejskiej*, red. G. Robbers, Wrocław 2007.
- PMulík P. (red.), *Modely ekonomického zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností*, Bratislava 1997.
- Mulík P., *Church and State in Slovakia* [w:] *Law and Religion in Post-Communist Europe*, red. S. Ferrari, W. Cole Durham Jr., E. A. Sewell, Louvain-Paris-Dudley, MA 2003.

- Mulík P., *Covenantal and non-covenantal cooperation of state and religions in Slovakia* [w:] *Religion and Law in Dialogue: Covenantal and Non-covenantal Cooperation between State and Religion in Europe – Religion et droit en dialogue: collaboration conventionnelle et non-conventionnelle entre l'État et religion en Europe. Proceedings of the Conference Tübingen 18–21 November 2004*, red. R. Puza, N. Doe, Leuven 2006.
- Němec D., *Das tschechische Gesetz über Eigentumsvergleich mit Kirchen und Religionsgemeinschaften aus dem Jahr 2012* [w:] *Archiv für katholisches Kirchenrecht. Mit besonderer Berücksichtigung der Länder deutscher Sprache*, 182. Band, Paderborn 2013.
- Němec D., *Pokusy o změnu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České Republice a jejich realizace v současné české společnosti* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Němec D., *Pokusy o změnu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v České republice a jejich realizace v současné české společnosti* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v modernom demokratickom štáte*, red. M. Moravčíková, Bratislava 2019.
- Němec D., *Přímé financování církví a náboženských společností státem v České republice a Slovenské republice*, „Revue církevního práva” 2022, č. 88.
- Olšovská A., *Pracovno-právne postavenie osôb vykonávajúcich duchovenskú činnosť*, „Acta Universitatis Tyrnaviensis, Iuridica II. Ročenka Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave” 2005.
- Pałka-Szyszlak E., *Stosunki wyznaniowe w Czechach i na Słowacji w perspektywie porównawczej*, „Studia Politologiczne. Problemy polityki wyznaniowej” 2012, t. 23.
- Pešek J., Baranovský M., *Štátna moc a cirkvi na Slovensku v rokoch 1948–1953*, Bratislava 1997.
- Pešek J., *Štát a katolícka cirkev na Slovensku – od rokovania k ostrej konfrontácii (február 1948 – jar 1949)*, „Historické štúdie” 1997, roč. 38.
- Příbýl S., *Ekleziologické aspekty financování církve a církevní restituce* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Příbýl S., *Problémy spjaté s utvářením nového modelu financování církví v České Republice* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí*.

- Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Příbýl S., *Uznávání církví a náboženských společností státem – porovnání právního stavu v České a Slovenské republice* [w:] *Medzinárodné a vnútroštátne právne aspekty subiekтивности osobitných subjektov medzinárodného práva a cirkví a náboženských spoločností*, red. M. Šmid, M. Moravčíková, Trnava 2013.
- Šabo M., *Modely finančného zabezpečenia cirkví a náboženských spoločností v Európskej únii* [w:] *Právne post-avenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*, red. M. Moravčíková, Praha 2017.
- Šabo M., *Problematica budúcnosti vzťahu štátu a cirkví na Slovensku v kontexte existujúceho modelu financovania cirkví a náboženských spoločností* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Sewell E.A., *Štatne financovanie a nezávislosť náboženských skupín* [w:] *Financovanie cirkví a náboženských spoločností v 21. Storočí. Zborník referátov z rovnomennej medzinárodnej konferencie, ktorú usporiadali Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ústav pre vzťahy štátu a cirkví v Bratislave a Nitre v dňoch 14.–16. Októbra 2009*, zost. M. Moravčíková, E. Valová, Bratislava 2010.
- Surmánek Š., *Financovanie cirkví a náboženských spoločností z verejných zdrojov v podmienkach dnešného Slovenska*, „Zošity humanistov. Proti vojnám. Proti náboženstvám. Proti kapitalizmu”, č. 82, <http://www.zosity-humanistov.sk/2010/04/financovanie-cirkvi-a-nabozenskych-spolocnosti-z-verejnych-zdrojov-v-podmienkach-dnesneho-slovenska/> [dostup: 19 lipca 2016 r.].
- Tížik M., *Vplyv právnej regulácie na rozvoj náboženského života v SR*, „Sociológia” [Slovak Sociological Review] 2025, č. 1.
- Tretera J.R., Horák Z., *Religion and Law in the Czech Republic*, Alphen aan den Rijn 2017.
- Tretera J.R., *Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950* [w:] *Stát a církev v roce 1950. Sborník příspěvků z konference – Praha 21.6.2000*, red. J. Hanuš, J. Stříbrný, Brno 2000.
- Tretera J.R., *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří 2002.
- Tretera J.R., *Zákony o církvích ze 14. října 1949 a navazující vládní nařízení jako nástroj likvidace autonomie církví v Československu v letech 1948–1950*, „Revue církevního práva” 2015, roč. XXI, č. 61–2.
- Walczuk K., *Formy finansowania kościołów i wspólnot religijnych na Słowacji* [w:] *Kwestie majątkowe w prawie wyznaniowym*, red. M. Bielecki, Lublin 2018.

Słowacki i czeski model finansowania kościołów

Walczuk K., *Wspólnotowa wolność religijna w Republice Słowackiej. Aspekty instytucjonalno-prawne*, Kraków 2019.

Wójtowicz N., *Nástup komunistické diktatúry v Československu z pohľadu Poľska [w:] Február 1948 a Slovensko. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 14.–15. február 2008*, zost. O. Podolec, Bratislava 2008.

Žofčinová V., *Odmeňovanie zamestnancov vykonávajúcich duchovenskú činnosť [w:] Právne postavenie duchovných a financovanie cirkví a náboženských spoločností*, red. M. Moravčíková, Praha 2017.

STRESZCZENIE

Artykuł omawia finansowanie ze środków publicznych działalności kościołów i wspólnot religijnych na Słowacji i w Republice Czeskiej, poczynając od czasów czechosłowackiej federacji, aż do współczesności. Taki zakres czasowy umożliwia m.in. zaobserwowanie efektów obrania indywidualnej drogi unormowania tak delikatnej dziedziny życia, jaką jest działalność religijna, przy zasadniczo wspólnym w federacji formalnoprawnym punkcie wyjścia. Przykład Czechosłowacji (czesko-słowackiej federacji) oraz niezależnych Słowacji i Republiki Czeskiej jest wyjątkowo ciekawy, gdyż łączy w sobie zarówno możliwość obserwowania zmiany podejścia do tytułowego zagadnienia wynikającej bezpośrednio z porzucenia ustroju komunistycznego i przyjęcia demokracji, jak i możliwość śledzenia różnicowania się regulacji prawno-wyznaniowych, w znacznej mierze związanego z różnymi uwarunkowaniami społecznymi. Okazało się, że Słowacja pozostawiła budżetowe finansowanie stosunkowo szerokiego zakresu działalności kościołów i wspólnot religijnych, obejmującego np. pomoc w finansowaniu szeroko rozumianej działalności religijnej, oświatowej, kulturalnej i charytatywnej Kościoła, oraz bezpośrednich kosztów funkcjonowania Kościoła, w tym związanych ze sprawowaniem przez Kościół funkcji pracodawcy. Natomiast w Czechach obrano inną drogę, zmierzającą do ostatecznego uregulowania i maksymalnego ograniczenia finansowania kościołów i wspólnot religijnych, a w efekcie zamknięcia rozdziału rozliczania się z krzywdami poczynionymi przez komunistyczne państwo. Oba sposoby podejścia do obrania określonego modelu finansowania kościołów dostarczają wartościowych punktów odniesienia również do analiz obecnego i ewentualnie przyszłego modelu polskiego.

Słowa kluczowe: Słowacja, Czechy, finansowanie, kościół, związek wyznaniowy

SUMMARY

SLOVAK AND CZECH CHURCH FINANCING MODEL

This article discusses the public financing of churches and religious communities in Slovakia and the Czech Republic, beginning from the time of the Czechoslovak federation to the present day. This timeframe allows, among other things, for observing the effects of choosing individual paths to regulate such a delicate area of life as religious activity, with a fundamentally common formal and legal starting point within the federation. The examples of Czechoslovakia (the Czech-Slovak federation) and independent Slovakia and the Czech Republic are particularly interesting, as they combine the opportunity to observe the change in approach to the titular issue resulting directly from the abandonment of the communist system and the adoption of democracy, as well as the opportunity to trace the differentiation of legal and religious regulations, largely related to different social conditions. It turned out that Slovakia retained budgetary funding for a relatively broad range of church and religious community activities, including assistance in financing the broadly understood religious, educational, cultural, and charitable activities of the Church, as well as direct operating costs, including those related to the Church's role as an employer. In the Czech Republic, however, a different path was taken, aiming to ultimately regulate and minimize the financing of churches and religious communities, and, in effect, close the chapter on reckoning with the wrongs perpetrated by the communist state. Both approaches to adopting a specific model of church financing provide valuable points of reference for analyses of the current and potentially future Polish model.

Key words: Slovakia, Czech Republic, financing, church, denominations